

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БИЗНЕС ЗАҢДАРЫ МЕН ҚҰҚЫҚТЫҚ ОРТА

Халықаралық бизнес-
операциялардың тәуекелдері

Дәрістің жоспары:

1. Халықаралық бизнес-операциялар;
2. Нигерия мен Канадаға экспорттау сценарийі;
3. ҚХР және Францияда лицензиялау сценарийі.

1. Халықаралық бизнес операцияларымен байланысты көптеген тәуекелдер сауда, лицензиялау немесе тікелей инвестициялар сияқты транзакция әдісіне байланысты өзгереді. Олар, сондай-ақ, бизнестің қай елде және қандай елде мәміле жасалуы тиіс екеніне байланысты өзгереді. Бизнес құрылған азаматтық немесе ұлттық болып табылатын ел: оның туған елі. Егер тарап мәмілені басқа елде жүргізетін болса, онда бұл ел қабылдаушы ел. Бұл дәрісте Халықаралық бизнес-тәуекелдері қарастырылады:

- мәдени;
- тілдік;
- валюталық;
- құқықтық;
- саяси.

Халықаралық бизнестің алдында тұрған тәуекел түрлері және осындай тәуекелдерді барынша азайту үшін пайдаланылатын әдістер транзакцияға байланысты болады. Жоғарыда айтылған ең іргелі айнымалылардың екеуі – қабылдаушы елдің сәйкестендіруі және транзакция түрі. Жалпы алғанда, халықаралық бизнесті жүргізудің үш негізгі жолы: экспорт-импортты лицензиялаудан және лицензиялаудан тікелей шетелдік инвестицияларға дейін, көтеру тәуекелінің деңгейі. Осы салалармен байланысты тәуекелдердің нақты түрлерін зерттейтін боламыз. Қабылдаушы елдің қауіп-қатерін бағалаудың маңыздылығы төменде берілген үш салыстырмалы сценарийге шолу жасалды. Әрбір сценарийде американдық компания өкілдері жоғарыда талқыланған үш негізгі стратегияның бірін қолданып, екі елде бизнес жүргізу тәуекелдерін салмақтауы керек. Осы үш сценарийді пайдалану арқылы біз халықаралық бизнес-транзакциялармен байланысты тәуекелдердің күрделілігін түсінуге кірісе аламыз. Табысты халықаралық бизнесмен дамушы елдерде тәуекелдерді тануға және тиісті сақтық шараларын қабылдауға қабілеті жеткілікті. Көптеген дамушы елдерде бизнестегі тәуекелдер деңгейі дамыған елдердегіге қарағанда аса жоғарылау.

Кейбір елдер үкіметтің ерікті іс-әрекеттермен, шамадан тыс салық салумен, тиімсіз құқықтық жүйелермен және дауларды шешу жүйесімен, сонымен қатар сыбайлас жемқорлықтың жоғары дәрежесімен белгіленген. Бұл елдерге шетел инвестицияларын жұмылдырумен мәселелерді шешу одан әрі қиындау. Сондықтан осы елдерде бизнес жүргізудің жалғыз әдісі – экспорт. Кейбір елдер шетелдік инвесторлардың өздерінің бизнес-тәуекелдерін төмендетуге тырысатын заңдылығын қамтамасыз ету үшін заңдар қабылдады. Мексика шетел инвестицияларын тарту және қорғау мақсатында, 1993 жылы шетелдік инвестициялар туралы заң қабылдады. Ол шетел меншік иелері үшін мексикандық нарықтың үлкен бөлігін ашты. Экономиканың кейбір стратегиялық секторларында шетелдік инвестициялар жөніндегі ұлттық комиссияның мақұлдауымен шетелдік меншіктегі 49%-дан астамы қажет, ал кейбір секторлар мұнай, электр желісі және теміржолдар сияқты мексикалық азаматтары үшін сақталған. Шетелдік инвестициялар туралы заңда мемлекеттік рұқсат алудың жеделдетілген процедуралары қарастырылған.

2.1-сценарий: Нигерия мен Канадаға экспорттау сценарийі:

Нигерия Халықаралық, үкіметтік емес ұйыммен (УЕҰ) Transagency жарияланған, сыбайлас жемқорлықтың соңғы индексінің жоғарғы бөлігінде бағаланған болатын. Нигерияда қандай да бір пара немесе пара сұрамай бизнес жүргізу қиын болуы мүмкін. Мұндай елдермен бизнестің тәуекелдіктерін жақсы түсіну үшін тәуекелдерді бағалау компаниясының кәсіби қызметкерінен

саяси тәуекел туралы есеп беруді жөн көруге болады. Сонымен қатар ақпараттар алу үшін АҚШ Мемлекеттік департаментіне хабарласу мақсатқа сай. Шетелдік ережелер мен заңдарды, соның ішінде несие және бақылау тексеруін мұқият зерделеу өте маңызды. Этиканы қатты сақтау бағдарламасы айнымайтын болуы қажет, сол орында АҚШ-тың сыбайлас жемқорлыққа қарсы сыртқы жемқорлықты бұзуда пара алуын болдырмау қажет. Бұған қоса, нигериялық валюта АҚШ доллары, еуропалық еуро немесе ағылшын фунты сияқты конвертациялық қатты валюта болып табылмайды. Бұл қиын валюталардың елден көшірілуіне шектеулер қойылған. Осылайша Нигерияда тым үлкен проблема болуы мүмкін, тіпті қауіпті экспорттау әдісіне қатысты бизнес жүргізу қаупі бар.

Мұндай елдің кез-келген экспорты беделді халықаралық банктің расталған аккредитивімен расталуы тиіс. Валюта айырбастау және репатриациялау мәселелері қарсы операция арқылы өтіп кетуі мүмкін, онда тауарларды бір-біріне айырбастау немесе экспорттық мәміле импорт мәмілесіне байланысты болады. Тәуекелдікті жоюдың тағы бір тетігі: компания өз есебінен мәміле жасауды қалайтын экспорттық сауда компаниясын табуы керек. Ақырында, саяси және кредиттік тәуекелді алудың шығындары мен мүмкіншіліктері: әр түрлі сақтандыру түрлерін ұсынатын шетелдік жеке инвесторлар корпорациясы (ОПИК), Эксимбанк және жан-жақты инвестициялық кепілдеме агенттігі (МИГА) арқылы тексерілуі керек.

Нигерияға экспорттауға қарағанда Канадаға экспорттау айырмашылығы тәуекелдің төмен деңгейін қамтиды. Тұрақты, индустриалды Канада елі және Солтүстік Американың еркін сауда туралы келісімінің (НАФТА) мүшесі болғандықтан, ел мен валюталық тәуекелдер минималды. Валюта бағамының ауытқуы мүмкін болғанымен, канадалық доллар АҚШ долларына айырбасталатын болады. Валюталық тәуекел тараптардың ұзақ мерзімді мәмілелеріне қатысты болуы мүмкін, бұл тәуекелдерді түрлі хеджирлеу әдістерімен басқаруға мүмкіндік береді. Бір жолғы экспорттық мәміледе валюта бағамының күрт өзгеру тәуекелі екіталай. АҚШ-тың экспортері АҚШ долларында төлеуді талап етіп, барлық валюталық тәуекелдерді алып тастай алады.

3.2-сценарий: Қытай Халық Республикасында және Францияда лицензиялау сценарийі

Технологияларды лицензиялау және интеллектуалдық меншікке құқықты беру халықаралық бизнес-операцияларда тәуекелдің келесі деңгейін білдіреді. Компания өзінің ақпаратының және коммерциялық құпиялылығын ашқан сайын, ақпарат одан әрі рұқсатсыз тараптарға ашылып кетуі ықтимал болады. Мәселе бұл жариялау зияткерлік меншікті қорғайтын шетелде жасалса, шатасады. Қытай, Берн конвенциясы сияқты зияткерлік меншік құқықтарына қатысты көптеген конвенцияларға қосылды, бірақ бұрын тауар деңгейінің белгісі, авторлық құқықты бұзу, патенттер қарақшылық және контрафактілік бойынша наразылықтың құны мен уақыты, заңсыз бұйымдардың импорты салыстырмалы түрде жоғары болды. Бұл Қытайдың (ДСҰ) мүшелігі зияткерлік меншік туралы заңнаманың сақталуын арттыруға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, лицензиар лицензиялық ақпараттың теріс пайдаланылуына қарсы шартты қорғау шараларын қоса алғанда, шартты беру туралы келісуі керек. Мәселе қорғаудың сақталуында болып отыр. Құқықтану шығынын азайту және табысқа ықтималдығын арттыру үшін, лицензиар медиация және арбитраж сияқты дауды шешудің балама әдістерін қарастыру керек. Бұл лицензия келісімшартының Құрама Штаттардан айырмашылығы, лицензиялық келісім толықтай жабық іс болуы мүмкін емес екенін түсінуі маңызды. Кішігірім елдер, бұрынғы коммерсанттар елдің және Қытайдың өкілеттігін бекітуді және лицензиялық келісімдерді тіркеуді жиі талап етеді. Келісім шартты қайта қарастыруға және лицензиялық шарттарды лицензиялауға болады. Көптеген сараптамалар авторлық құқықты, құпиялылықты, тоқтатуды және құқықтарды беруді қамтиды.

Францияның Қытайдан айырмашылығы, зияткерлік меншікті қорғау туралы жазба дайындады. Зияткерлік меншік иесіне француздың патент, авторлық және сауда белгілері туралы заңдарына сәйкес құқықтарын тіркеу туралы келісім жасамас бұрын маңызды. Еуропалық

патенттік лицензиялау туралы келісімдер мен зияткерлік меншік құқығын алмастырмай, жалпыға ортақ француз заңына сәйкес лицензияның немесе аударманың АҚШ заңнамасы бойынша заңды болып табылатын және ЕО (монополияға қарсы) заңында заңсыз болуы мүмкін кейбір ережелерге негізделуі тиіс.

3-сценарий:

Ресей Федерациясында және Германияда компания сатып алу барлық халықаралық мәміле компанияларынан ең қауіптісі – филиалдың ашылуынан қолданыстағы компанияны немесе өндірістік жабдықтарды салып алуға дейін түрлендірілуі мүмкін болатын тікелей шетел инвестициялары. Тікелей шетелдік инвестициялар, ең алдымен, ол қабылдаушы елдің заңнамасы ауқымында компанияны қолайлы етеді. Бұл заңдар жұмыспен қамтуды, еңбек, қоршаған ортаны, денсаулықты және қауіпсіздікті, өнімнің жауапкершілігін және салық салуды қамтиды. Шетелдік тікелей инвестицияларды қарастыру кезінде, бірінші шешім шетелдік кәсіпорынның жұмыс істеуі үшін заңды автокөліктің түрін таңдауға тиіс. Бизнесі жүргізудің ең танымал тәсілі қабылдаушы елдің заңнамасы бойынша тәуелсіз еншілес ұйымды құру.

Ресейдегі қолданыстағы компанияларды сатып алу кезінде, ең үлкен тәуекел – коммерциялық заңдар мен коммерциялық заңдарға сәйкес келмеу. Батыс стиліндегі қолданыстағы заңдардың көпшілігі 1991 жылы коммунизм құлағаннан кейін қабылданған болатын. Құқықтануды қолдау (батыстық құқықтық жүйелерде табылған) орыс соттарымен әлі әзірлеген жоқ; Ресейлік құқықтық жүйенің кең таралған тиімсіздігі жақсы қамтылған. Ресейлік әріптесімен бірлескен кәсіпорынды пайдалану пайдалы болып табылады.

Бірлескен серіктес тәуекелдерді бөлісе алады және капиталдың бір бөлігін қамтамасыз етеді немесе қажетті мемлекеттік байланыстар мен жүйені тарату мүмкіндігін ұсынады. Бірлескен кәсіпорындардың болуы мемлекеттік мекемелерде бекітілуі немесе тіркелуі керек. Тіркеу мүмкін еместігі бірлескен кәсіпорындардың бірігуін жою сияқты елеулі теріс зардаптарға әкелуі мүмкін. Ресейдің 2014 жылы Қырымға басып кіруі және Батыстың санкциялары сіздің шешіміңізге әсер етеді ме? Ресей экономикасының төмендеуі және АҚШ долларының нығаюы салдарынан инвестициялар мен мүмкіндіктерді пайдалану үшін Ресейдегі саяси және экономикалық тұрақтылықтың тәуекелін қалай жеңілдетесіз? Ресейдегі инвестициялар үшін дамытуға, сақтандыру және несиелендіруге көмек бағдарламалары мұздағанын ескеріңіз.

Керісінше, Германиядағы компанияны сатып алу Америка Құрама Штаттарында компанияны сатып алумен бірдей. Германияда мемлекеттің экспроприациялау немесе ұлттандыру ықтималдығы аз. Германияның кәсіби еңбек заңнамасы, алайда, сатып алынған фирмаға қолданыстағы ұжымдық келісімдерді елемеуге тыйым салады. Құрама Штаттардағы жұмыспен қамту туралы доктринаны сатып алу фирмасына жұмыс күшін аздаған заңдық шектеулікпен азайтуға мүмкіндік береді, бірақ Германияда жұмыс істейтін меншік ретінде қарастырылады, оған құрметпен қарау керек. Қызметкерлерді жұмыстан босату немесе өсімдік жамылғысы сияқты кез-келген елеулі өзгерістер қызметкерлерден тұратын кеңестің жұмысына ұсынылуы керек. Ақыр соңында, Ресей мен Германиядағы корпорациялар туралы заңдар дұрыс зерттелуі керек.

Бағалық тәуекелдер. Сіздің тауарларыңыздың алғашқы экспорттаушылары үшін халықаралық саудаға қосымша шығындарыңызды өзіңіздің бағаңызға сәйкес келтіру үшін өмірлік маңызы бар. Ішкі компания ішкі нарықта өз тауарларының тиісті бағалары сыртқы нарық үшін тиісті баға болып табылады деп пайымдай алмайды. Мәміленің түріне және келісімшартқа енгізілген сауда терминіне байланысты халықаралық сату үшін бірегей шығындар болады, олар тауарларға арналған бағаға енгізілуі керек.

Дәрісте қолданылған материалдар

1. International Business Law and the Legal Environment, 3rd edition, Larry DiMatteo кітабынан алынған.